

nihilisme GEN.

(del llatí *nihil*, res) Terme que va començar a ser utilitzat pels **romàntics** alemanys per referir-se a les doctrines que propugnen l'absència de conviccions vertaderes i, especialment, l'absència de valors. No obstant això va ser **William Hamilton** el primer que va popularitzar l'ús d'aquest vocable. En les seves *Lectures de metafísica i de lògica* (4 vols., 1859-1860), qualifica de nihilistes als fenomenistes (com **Hume**) que neguen la possibilitat de conèixer l'existència una realitat exterior, ja que tot quant coneixem són fenòmens, i també aplica també a les tesis defensades per alguns **sofistes** (com **Gòrgies**) que neguen purament i planerament l'existència de res permanent en allò real. D'aquesta manera es podria distingir entre un nihilisme epistemològic, que sostindria la impossibilitat de conèixer (el que suposaria una dogmatització de l'escepticisme, i una extensió del significat de nihilisme aplicable a tota forma de **pirronisme**), i un nihilisme ontològic, que nega l'existència de res permanent en allò múltiple.

Sovint s'associa també aquest concepte a les filosofies de tipus pessimista, com la sustentada per **Schopenhauer**, per a qui tot quant existeix és la manifestació d'una força cega i irracional: la **Voluntat**. A més dels seus aspectes epistemològics i ontològics, el terme nihilisme s'aplica especialment a les tesis que neguen l'existència de valors morals. En tots aquests usos el terme nihilisme s'ha utilitzat en sentit despectiu. Només **Max Stirner**, defensor a ultrança d'una filosofia individualista, la va utilitzar plenament en sentit positiu. Per a ell el nihilisme, en quant que negació de conceptes com els de «humanitat», «història», «Estat», etc., allibera l'individu particular i concret d'aquestes pesades

abstraccions que tenallen la seva vida.

Però aquest terme adquireix el seu significat filosòfic més important en **Nietzsche**. Per a aquest autor el terme nihilisme té dos significats diferents:

1) D'una banda, **en sentit negatiu**, designa el llarg procés de decadència de la cultura occidental que es va iniciar amb el socratismes i es va prolongar amb el platonisme i, especialment, amb la religió judeocristiana. Aquesta decadència és fruit d'una plena inversió de

valors perquè, des de **Sòcrates**, s'ha posat la vida en funció de la **raó** en comptes de posar la raó en funció de la vida. Aquest conceptualisme socraticoplatònic es va accentuar amb el **cristianisme** (que Nietzsche qualifica de "platonisme popular"), els valors de sotmetiment del qual, de resignació i de culpabilitat, són el fruit del ressentiment contra tot allò vital. El fruit de tot això ha estat la pèrdua de sentit de l'esdevenir, la formació d'una **moral d'esclaus** i d'una metafísica de botxins, que té en els sacerdots als seus oficials (**veure text**). En aquest sentit, el nihilisme és el compliment de l'essència de la metafísica occidental decadent, i coincideix amb el moviment històric propi de la cultura

occidental (**veure text 1 i text 2**).

2) Però, d'altra banda, el nihilisme té un **sentit positiu** encarnat en el mètode **genealògic** (**veure text**) nietzscheà que desemmascara els falsos valors i proclama que «**Déu ha mort**», la qual cosa significa que no hi ha pròpiament un sentit, i que aquells que havien estat considerats els valors suprems es desvaloren. Això té un valor plenament positiu, ja que llavors el nihilisme, entès com la destrucció dels valors tradicionals, apareix com l'estat dels esperits forts que neguen activament aquests falsos valors, i prepara el camí per a l'adveniment del **superhome** (**veure text**). Així, doncs, segons Nietzsche, el nihilisme té dos aspectes: un negatiu, en quant que és l'essència de la tradició judeo-cristiano-platònica; i un altre positiu, com a acció negadora dels falsos valors i com a reflexió sobre els motius que han conduït a ell.

En l'època contemporània, **Heidegger**, interpretant a Nietzsche, considera que el procés del nihilisme sorgeix de la separació entre l'ésser i l'ens i del consegüent **oblit del ser**, que la **metafísica**, la ciència i la **tècnica** substitueixen pel problema de la dominació del ens. I conclou que, fins i tot l'aspecte que Nietzsche considera positiu del nihilisme (la **transvaloració dels valors**) és encara negatiu, perquè plantejant el

problema en termes de valors constitueix l'última baula de la metafísica nihilista occidental. Nietzsche, segons Heidegger, continua ancorat en l'essència del nihilisme (negatiu) que, oblidat del ser, pretén només dominar al ens, ja que, com el conjunt del pensament occidental, no pensa l'ésser de les coses, sinó el seu valor: el seu ser en tant que valor.

Des d'una perspectiva diferent, el terme nihilisme s'ha aplicat també a certs corrents de la literatura i el pensament russos de finals del segle XIX. A partir de la novel·la de I. Turguéniev *Pares i fills* (1862), la societat conservadora russa va aplicar el qualificatiu de nihilistes a tots aquells que lluitaven en contra de les convencions socials i morals, i van acabar aplicant aquest terme als anarquistes i socialistes revolucionaris. De fet, en els anys 1860-1870 va existir un moviment literari i filosòfic que es va autodenominar «nihilista», i que advocava per la plena llibertat individual enfront de les normes i convencions socials, i contra la moral opressiva i reaccionària.

En l'actualitat el filòsof francès André Glucksmann qualifica el terrorisme internacional, especialment el terrorisme islamista que va provocar el desastre de l'11 de setembre en què es van derruir les torres bessones de Nova York, com una forma de nihilisme. A aquesta falta de lògica i de bogeria destructiva pel no res és al que es refereix quan empra el terme «nihilisme»: «I no es resol amb raons. Solament hi ha una voluntat de matar». I per ell és la mateixa en els fonamentalistes islàmics que la dels «nazis, els stalinistes o els ultranacionalistes serbis. És el nihilisme que ha ensangrentat el segle XX».

Termes relacionats

Altres enllaços:

<http://www.inicia.es/de/aribas/nihilc.html>